MUSTAFA KEMAL PAŞA VE KADRO

15 Ocak 2026

Yıldırım Koç

Mustafa Kemal Paşa açısından KADRO, devlet kadrolarını, CHP yönetimlerini ve aydınları eğitmede kullandığı bir araçtı. Ayrıca, Komintern'in olası girişimlerine karşı da bir tedbirdi.

Sovyet Rusya'ya bağlı ve bağımlı komünistler, Ankara'da özellikle Ağustos 1920 – Ocak 1921 döneminde Çerkez Ethem'e de dayanarak belirli bir güç oluşturmuşlardı. Mustafa Kemal Paşa, bu ithal komünistlere karşı 18 Ekim 1920'de Ankara'da Hakkı Behiç Bey'e bir komünist partisi kurdurttu. Böylece, başka tedbirlerin yanı sıra, milli komünizmi savunan bir örgüt aracılığıyla, Türkiye'yi Sovyet Rusya'nın mandası haline getirme girişimlerini engelledi. 1921 yılı başında bu saldırı püskürtülünce de bu parti tasfiye edildi. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım Koç, *SSCB'nin Türkiye'yi İşgal Girişimleri, Eski TKP ve Anti-Kemalist Faaliyetler,* Pankuş Yay., Ankara, 2025;142-161)

İşçi sayısının arttığı, 1929 Büyük Buhran'ın etkilerinin yaşandığı ve Komintern'in 1928 yılındaki 6. Kongresi'nde alınan karar doğrultusunda Atatürk ve Türkiye karşıtı bir tavır içindeki eski TKP'nin (başarı olasılığı çok düşük de olsa) işçiler arasında tehlike yaratabilme girişimleri vardı. Mustafa Kemal Paşa açısından Kadro'nun bir işlevinin de (1920 yılında olduğu gibi) Sovyetlere bağımlı girişimlere engel olmak olduğu düşünülebilir. Nitekim, Sovyetler Birliği'nin 1934 yılındaki politika değişikliği ile Kadro'nun yayınına son vermesi tarihleri örtüşmektedir.

İlhan Tekeli ve Selim İlkin, Mustafa Kemal Paşa'nın KADROcularla ilişkisini şöyle anlatmaktadır:

> *"İnkılâp ve Kadro'nun basılmadan önce 21 kopya çoğaltıldığından ve bir kopyasının da Gazi'ye gönderildiğinden daha önceki bölümlerde söz etmiştik. Bundan sonra Kadrocular Gazi tarafından çağrılır. Şevket Süreyya ve Burhan Asaf çiftliğe gider, ancak Gazi o gün sadece Burhan Asaf'ı kabul eder. Daha sonraki bir günde de Şevket Süreyya'yı kabul etmiştir. Ama o gün Umumi Kâtip Tevfik Bıyıklıoğlu'ndan bu kitabın 100.000 nüsha basılmasını emrettiklerini öğrenirler. Bunun üzerine Şevket Süreyya kitabı basmakta olan Ahmet Hilmi Kitabevi'ne telefon ederek basımın en kısa zamanda tamamlanmasını ister. Çünkü 100.000 adet basılması söz konusu olunca CHF yöneticilerinin kitabın değişik yerlerine müdahale edebileceğinden çekinmektedir. En kısa sürede yayımlanmasını sağlayarak, CHF tarafından kitaba müdahale edilmesini önler. Böylece kitabın 100.000 adet yayımlanması da gündemden kalkar."* (İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü, Kadrocular ve Kadro'yu Anlamak,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,2003;207)
>
> *"Kadro'ya ilişkin yazılarda Kadro'ya Gazi'nin desteğinin bulunduğunu göstermek için yapılan açıklamalar genellikle dört konu üzerinde durmaktadırlar. Bunlardan birincisi dergi çıkmadan önce Yakup Kadri'nin kendisinden izin alması, ikincisi ise Çankaya'nın derginin on nüshasına abone olmasıdır. Üçüncüsü 21 adet çoğaltılan İnkılap ve Kadro metnini okumuş olması ve kitabın 100.000 adet basılmasını emretmesidir. Dördüncüsü ise Cumhuriyet'in onuncu yılı için çıkarılan Kadro'nun 22. sayısına gönderdiği 'Hatırlıyorum ki, Kadro intişar ederken maksadının Türk milletine has meslek ve metodun millet ve memlekette teessüs ve inkişafına hizmet olduğunu yazmıştı. Kadro'ya bu maksadında geniş muvaffakiyet temenni ederim' şeklindeki mesajdır.*
>
> *"Bu dört olgudan en içten destek gibi görüneni, İnkilâp ve Kadro'nun 100.000 adet bastırılmasıdır. Her ne kadar Şevket Süreyya Parti'nin karışmasına mani olmak için kitabın bu miktarda basılmasını kendisinin engellediğini anlatıyorsa da sonunda bu emir gerçekleşmemiştir."* ("Üç Yazara Göre Yakup Kadri", *Bugün*, 28 Mart 1975) (Tekeli-İlkin,2003;423)

Şevket Süreyya Aydemir ise 1962 yılında *YÖN*'ün kendisiyle yaptığı görüşmede ("Atatürk, Kadro'yu Niçin Destekledi?" *Yön*, 20 Haziran 1962, sayı 27;10-12) Mustafa Kemal Paşa ve Kemalist Devrim'le ilişkilerini şöyle anlatıyordu:

> *"Lenin'in ölümü üzerine ve 1924'de Profesör Sadrettin Celâl'le beraber yazıp neşrettiğimiz **Lenin ve Leninizm** isimli broşürde ve bana ait olan kısımda bu görüşümü fiilen belirttim. Aydınlık serisinin onuncu kitabı olan **Lenin ve Leninizm**'in 42nci sayfasında şu sözler vardır: 'Memleketin zengin, sermayedar ve ileri bir hale gelmesi şimdi günün tarihi vazifesidir. Bu vazife ise disiplinli ve müteşekkil bir Cumhuriyet Partisine düşer. Cumhuriyetin idame ve muhafazası için yapılacak her hareket, hatta ne kadar şiddetli bile olsa, doğru,*

terakkiperverâne ve ileri bir harekettir.' Ama bu ve buna benzer görüşlerimizin Komünist Partisi ve Komintern'in çabalarıyla sonradan aramızda çekişmeli ayrılıklara vardığına işaret etmeliyim." (…)

"Bazı tetkikler ve yayınlardan sonra asıl görüşlerimi 15 Kânunusani 1931'de Ankara Türk Ocağında verdiğim bir konferansta özetledim. Konferansın konusu 'Türk İnkılâbı ve Onun Prensipleri' idi. Ben bu konferansta Türkiye'nin bir inkılâp içinde olduğunu, bu inkılâbın durmadığını, yürüdüğünü ifade ettikten sonra, 'inkılâbımızın izahı ve idraki inkılâbın ilk prensibidir' tezini savundum." (…)

"Türk inkılâbının ne idarî bir değişiklik, ne de bir reform olduğunu, tam, orijinal ve tesirleri itibariyle milletlerarası şumül ve ehemmiyeti olan bir inkılâp olduğunu belirttim. Bu inkılâbın kendine prensip ve onu yürüteceklere şuur olabilecek bütün nazarî ve fikrî unsurlara malik olduğunu savundum. Ancak bu nazarî ve fikrî unsurlar inkılâbımıza bir ideoloji temeli olacak bir fikir sistemi halinde terkip ve tedvin edilmiş değildiler. Şu halde, inkılâpçı aydının, yani inkılâba önder olacak azınlık fakat dinamik bir kadronun inkılâbımızı işlemesi, onun ideolojik prensiplerini sistemleştirmesi ve bu sisteme dayanarak inkılâbımızın gelişmesine önderlik etmesi ve yön vermesi lazımdır.

"Aslolan Mustafa Kemal'in rehberlik ettiği inkılâptı. Onun önderi Mustafa Kemal'in idealist insanlarıydı. Yalnız, aydın vazifesini yapmamıştı. Yani, Milli Kurtuluş Mücadelemizin nazarî bakımdan izahı yapılmamış, ideolojik prensipleri sistemleştirilmemişti." (…)

*"Daha sonra yayınlanmağa başlanan **Kadro** dergisiyle bu dergi etrafındaki neşriyat ve bilhassa **İnkılâp ve Kadro** kitabına mesnet olan fikirler ilk defa bu konferansta ortaya atılmıştır. Konferansı dinleyen Türk Ocağı ululuları ve sonra basın tarafından geniş akisli tartışmalara yol açılmıştır." (…)*

"Müstemlekeler ve yarı-müstemlekeler Moskova ve Komintern nazariyecilerine ve ihtilâlcilerine göre ön planda bir dava teşkil etmiyordu. Bunlar pasif ve tâbi varlıklardı. Kaderlerini proletarya ihtilallerine bağlayacaklar ve onun yardımcısı olacaklardı. Bunun böyle olduğunu ve olacağını ben de, herkes gibi, aynen kabul etmiştim."(…)

"Sonra, Afyonkarahisar Cezaevindeki düşünce, gelişmeler ve çalışmalar bana meselâ Türkiye'nin bir ihtilale gitmeden ve memlekette kapitalizmin Avrupa'da görülen çatışmalarına, yani sınıf mücadelelerine sürüklenmeden cihanda müstakil ve eşit bir devlet olduğu kadar iktisaden de bir bütün olabileceği görüşünü verdi. Yani, müstemleke ve yarı-müstemlekeler çağdaş dünyada proletaryanın sınıf mücadelesi ve sınıf ihtilalleri yanında pasif, tâbi ve yardımcı bir hareketin sahnesi olmayabilirlerdi. O zaman çağdaş nizamın dünya ölçüsünde bir değil, iki bünye çatışmasının mevcudiyetini sezmemek kabil değildi. Bu çatışmalardan biri kapitalizmin ilerlemiş olduğu memleketlerde proletarya ile burjuvazi arasındaki çatışmaydı. Diğeri de, müstemleke ve yarı-müstemlekelerle metropoller, yani sanayii gelişmiş ileri memleketler arasındaki çatışmaydı. Bu sahnede Türkiye'nin yeri, hem de fiilen başlamış ve bitirmiş olduğu İstiklâl Savaşıyla zaten belirmişti. Türkiye çağdaş nizamın bu ikinci çatışmasına karışan, onu çözen ve bu çözülüşte bütün bize benzer memleketlere örnek olan önder bir inkılâbın içindeydi."

Soru: Türk İnkılâbı bu zaferle bitmiş oluyor muydu?

"Hayır, bilâkis, ancak başlamış oluyordu. Yani Türkiye'nin tarihî misyonu ve vazifesi yalnız İstiklâl Savaşıyla bütün müstemleke ve yarı-müstemlekelere örnek olmak değil, bu savaştan sonra kapitalizmin iç çatışmalarını memlekette önleyerek büyük tezatlardan kurtulmuş, sınıf kavgalarına ve sınıf ihtilallerine yer vermeyen, imtiyazsız, sınıfsız bir millet yapısını tahakkuk ettirmekti. Yani böyle bir nizamda da bize benzer memleketlere önder olmaktı. Atatürk'ün söylevlerinde, dilek ve davranışlarında ve Türk İnkılâbının objektif akışında bu büyük misyonun nazarî unsurları iyi dikkat edilince seziliyordu. Bunları görmek, derlemek, izah etmek ve Türkiye'de devamlı bir inkılâp gelişmesinin fikir sistemi yapıp ideolojisi haline getirmek lâzımdı. Bu da azınlık fakat önder bir kadronun işiydi. Yani çoğunluğun iradesini disiplin ve teşkilât yoluyla azınlığın iradesine tâbi kılarak çağımıza ve dünyaya imtiyazsız, sınıfsız bir cemiyetin kuruluşunu ve misâlini vermek lazımdı. Bu plânlı tanzim işinde ise iktisadi yapıda kader tayin edici ve istikamet verici olmayan faaliyetleri bir tarafa bırakarak, büyük tekniği ve büyük sermaye hareketlerini devletin elinde toplamak lâzımdı. Hem yalnız ekonomik büyük faaliyetleri değil, millî hayatın eğitim gibi, sağlık işleri gibi, inşa hareketleri gibi alanlarını da düzenleyecek plânlı devletçilik telâkkisi Kadro'nun savunduğu mihver fikirlerden biri oldu.

*"İşte, **Kadro** ve **Kadro** hareketi bu görüşleri kendi içinde görüş tezadına meydan vermeden 1932 ile birlikte üç yıllık bir süre içinde tam bir intizam içinde savundu ve yayınladı."(…)*

"Milli kurtuluş hareketlerinin tam ve hakikî mümessili Türkiye'dir. Çünkü Türkiye bir taraftan çağdaş nizamın en geniş tezadı olan müstemlekeciliğe karşı silahla mücadeleye girişmiş, diğer taraftan da bu tezadın içerde savunucusu ve temsilcisi olan müesseselere karşı milletin fiilî ve silâhlı ayaklanması evvelâ Türkiye'de görülmüştür. Onun içindir ki Türkiye kendine benzer bütün ülkelerin katıldıkları ve ilerde katılacakları bütün milli kurtuluş hareketlerinin örneği ve önderidir.

"Kadro hareketi bir Kemalist harekettir. Mustafa Kemal'in Türkiye'de başardığı büyük hareketin hem memleket ölçüsünde, hem dünya çapındaki mâna ve önemini belirtmeğe çalışan harekettir. Türk milli kurtuluş

hareketinin inkılâpçı ve inşacı vasfını savunmağa çalışmıştır. Bu hareketin sadece bir milli mücadele ile sona ermediğini ve siyasal, iktisadî ve sosyal alanlarda yeni bir inşa dâvası olduğunu, Kemalizmin yeni bir vatan, millet ve devlet anlamına dayandığını daima ve ön planda savunmuştur. Bu itibarla, Mustafa Kemal ve Kemalizm, Kadro'nun sadece hizmetinde bulunduğu ulu varlıklardı. Bu hizmet biraz çileli, biraz çekişmeli geçmişse, bunun da sebebi Kadro'nun formülleştirmeğe çalıştığı prensiplerin genişliği ve önemidir."

Soru: Kadro'nun savunduğu istiklâl mücadeleleri bütün dünyada tahakkuk etmiş midir?

"Elbette, sömürgecilik bugün dünyada son nefesini veriyor. Kaldı ki bu dünya ölçüsündeki tasfiye hareketinde bizim Milli Mücadelemiz ve Mustafa Kemal'in tahakkuk ettirdiği inkılâplar büyük ölçüde bir örnek vazifesi görmüştür. Hatta bütün bu hareketlerin ruh itibariyle önderinin Atatürk olduğunu söylemek ancak bir gerçeği ifade etmek olur."

Şevket Süreyya Aydemir, 18.11.1970 tarihli *Milliyet*'te yayımlanan yazısında şunları söylemektedir: "Burada bir noktayı belirtmek isterim. *Kadro*'nun yazı ve münakaşalarında Atatürk'ün fikirlerinden ilham alındı. Meselâ *İnkılâp ve Kadro* kitabında -ki Atatürk'e tasarısı sunuldu ve büyük takdir gördü- tek yerde Atatürk'ün adı geçmez. Fakat Atatürk'ün prensipleri geçer. Kadro hareketinde de böyledir. Nitekim karşı taraf bundan da faydalanmak istemiştir. Ve bir defasında Atatürk, 'Onlar benim arkadaşlarımdır. Benden direktif alıyorlar. Elbet beni yazmıyacaklar, eserimizi yazacaklar' demiştir."

KADRO'nun yayınına son verilmesinin öyküsünü Yakup Kadri şöyle anlatmaktadır:

"Yakup Kadri, Kadro'nun yayına son vermesinin öyküsünü Zoraki Diplomat'ın başlangıç bölümlerinde anlatmaktadır. Kadro dergisinin ilk sayısından itibaren CHF Umumi Kâtibi Recep Peker bu yayından rahatsız olmuştur. İdeolojik yol göstericiliğin Kadro Dergisi tarafından yüklenilmeye kalkınılmasını yersiz bulmaktadır. Bunu, kendi görev alanına başkalarının saldırısı gibi görmektedir. Kendi alanını savunmak için dergiyle ya da yayınlarıyla doğrudan polemiğe girmemekte, bunun yerine daha çok Mustafa Kemal'in sofrasını bir şikâyet platformu olarak kullanmaktadır. Bu saldırılar bazı hallerde etkili olabilmekte ve Kadro'nun kapatılması eğilimi hâkim hale gelebilmektedir." (Tekeli-İlkin,2003;419-420)

İsmail Hüsrev Tökin, 16 Kasım 1991 günü kendisiyle yapılan görüşmede, KADRO'nun kapatılışının nedenlerini şöyle ele aldı:

"Kadronun kapanmasındaki temel neden savunduğu fikirlerdi. Biz Rusya'dan geldik. Kadro'nun başında iki tane komünist var, dediler. Ben ve Şevket için. Diğerleri de onlara uydu, dediler. Halbuki Atatürk bize iltifat etmişti. Yazı gönderdi, konuşma yaptık kendisiyle. İş Bankası yeni yetişen burjuvazinin temsilcisi idi. Celal Bayar ve onun etrafındakiler Atatürk'ü bizim aleyhimize çevirdiler. Bunlar komünist, bizim işlerimizi bozuyorlar, dediler. Yakup Kadri'yi çağırdı, kapatın mecmuayı, dedi, o kadar." (Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994;294)

Kadro'nun 1935 yılı Ocak ayında yayınına son vermesinde (a) başta Recep Peker olmak üzere CHP üst yönetiminde bazı kişilerin rahatsızlığı ve şikayetleri, (b) Sovyetler Birliği'nin dış politikasında 1934 yılında meydana gelen köklü değişiklik, (c) Komintern'den TKP'ye gelen talimatlarla eski TKP'nin faaliyetlerini durdurması (Komintern'in 1936 yılındaki separat veya desantralizasyon kararının TKP'ye tebliğ edilmesi öncesinde Mustafa Kemal Paşa'nın haberi olmuş olabilir), (ç) Kadro'nun savunduğu görüşlerin bazılarının 1932-1934 döneminde zaten gerçekleştirilmiş olması düşünülebilir. Kadro, çok kapsamlı bir devletçilik öngörüyordu. Türkiye'de bu dönemde gelişmeye başlayan sermayedar sınıfın tepkisini çektiği muhakkaktır. Ayrıca, "Türkiye inkılâbı"nın sömürge ve yarı-sömürge ülkelere örnek oluşturması önerisi de, Dünya Savaşı'nın yaklaştığının hissedildiği bir dönemde Türkiye'nin başka ülkelerle ilişkilerine zarar verebilirdi.

Kadro yayınına son verdi; ancak Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihinde hoş bir seda olarak kaldı ve 1961 yılında YÖN Dergisi'nde küllerinden yeniden doğdu.